

Петровська І.П.
асистент ФММ, НТУУ «КПІ»
Пташинський А. В.
студент ФММ НТУУ «КПІ»

КОНКУРЕНТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ПРОКОНКУРЕНТНІ ДІЇ НА РИНКУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто основні види конкуренції. Проведена оцінка конкурентного середовища України, надана характеристика недобросовісної конкуренції та проконкурентних дій. На основі аналізу виконана стратегічна оцінка впливу державного регулювання на конкурентну діяльність суб'єктів ринку з врахування сучасних світових тенденцій.

Ключові слова: конкурентоспроможність, недобросовісна конкуренція, проконкурентні дії, конкурентне середовище, домінуюче становище, концентрація.

Вступ. Атимонопольне законодавство інколи називають малою конституцією економіки країни. Саме атимонопольне законодавство встановлює правила поведінки на ринку, захищає підприємства від антиконкурентних дій, сприяє створенню ринкового середовища та його головної рушійної сили – конкуренції [1].

Використовуючи свою монопольну владу фірми можуть перешкоджати або стимулювати розвиток конкуренції. Для державного апарату важливо правильним чином оцінювати конкурентні дії для оптимального розвитку конкурентного середовища.

Дослідженням даної проблеми займалося багато вчених таких, як Ф. Котлер, М. Портер, , П. Перерва, І. Лукач, І. Дегтярьова, О. Лукашенко, І. Князева, О. Кібік, В.Жихарєва та багато інших. В їхніх наукових працях розкрито різні методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності продукції. Проте в сучасному вітчизняному законодавстві немає чітко визначених бар'єрів між зловживання домінуючим становищем та проконкурентними діями з ознаками недобросовісної конкуренції.

Актуальність теми дослідження обумовлена трактуванням конкурентних дій з помилковою інтерпретацією без врахування стратегічно важливих позитивних ефектів діяльності домінуючих утворень.

Постановка задачі. Метою даної статті є впровадження критеріїв врахування позитивних та негативних ефектів на конкурентному ринку. При написанні даної роботи були використані сукупність методів, серед яких значну частину займають метод аналогій, статистичний та аналітичний методи, метод багатокритеріальної оптимізації, оптимізація по Парето (виділення області компромісів і відкидання свідомо незадовільних рішень), евристичні методи.

Результати. Для підтримання систематичного та умовно постійного розвитку економіки потрібно враховувати факторіальну систему оцінки конкурентних дій. Для цього нами встановлена межа між зловживанням домінуючим становищем на ринку та проконкурентними діями.

Конкуренція являє собою певні взаємопов'язані і взаємозалежні відносини між суб'єктами господарювання, систематизовані моделі цих взаємовідносин, існування яких визначає закономірності процесів, які проходять на ринках товарів і послуг.

Конкурентне середовище – це результат і умови взаємодії великої кількості суб'єктів ринку, що визначає відповідний рівень економічного суперництва і можливість впливу окремих економічних агентів на загально ринкову ситуацію. Важливим є те, що конкурентне середовище утворюється не лише і не стільки власне суб'єктами ринку, взаємодія яких викликає суперництво, але в першу чергу - відносинами між ними.

Зокрема, розрізняють такі види конкуренції:

- цінова – конкуренція, головним важелем якої є ціноутворення;
- нецінова – конкуренція, яка відбувається через підвищення якості товарів, збільшення термінів служби, підвищення продуктивності, поліпшення умов реалізації за сталих цін;
- досконала – конкуренція, яка передбачає вільний вхід на ринок та вихід з нього; товари та послуги конкурентів- суб'єктів господарської діяльності є взаємозамінними
- недосконала – конкуренція, при якій певні виробники мають змогу контролювати ціни та обсяги виробленої продукції відокремлено від інших суб'єктів ринку;
- монополістична – конкуренція, яка передбачає сукупність виробників та споживачів, об'єктом взаємовідносин, яких є номенклатурні різноманіття з різними рівнями цін;
- олігополістична – конкуренція, яка передбачає існування декількох підприємств що мають домінуюче становище із можливістю виробництва і реалізації основної маси товарів.

Домінуюче становище – це виняткове «положення господарюючого суб'єкта (групи осіб) або декількох господарюючих суб'єктів на ринку, що надає такому суб'єкту (групі осіб) мати вирішальний вплив на загальні умови оборту товару на певному ринку, та(або) усувати конкурентів з ринку та ускладнювати доступ на ринок не конкурентоздатних підприємств [4].

В наш час суб'єкти підприємницької діяльності використовують прийоми недобросовісної конкуренції для досягнення передових позицій у конкурентному середовищі, в якому вони діють. Дуже важливо розуміти різницю між недобросовісною конкуренцією та проконкурентними діями.

В країнах з розвинутою економікою ефективно функціонує система державного регулювання, яка направлена перш за все на створення сприятливих умов для розвитку конкурентного середовища. Це пояснюється тим, що нормальне функціонування ринкової системи можливе тільки при

умові добросовісної поведінки на ринку його учасників, яке базується на чіткій правовій регламентації.

Однією з основних економічних функцій української держави є створення умов для добросовісної конкуренції підприємців між собою та державна підтримка діяльності вітчизняних підприємств різних галузей економіки. Законодавство та політика у сфері конкуренції повинні розглядатись, як важливі елементи ринкових реформ, головною метою яких є створення розвинутої економіки. Управління та контроль у сфері підприємництва здійснюється за рахунок прив'язки конкуренції до державних ринкових умов. У цій ситуації важливу роль відіграє антимонопольна діяльність, яка встановлює правила поведінки на ринку, захищає підприємців та споживачів від антиконкурентних дій інших суб'єктів ринку, сприяє формуванню конкурентного середовища та встановлює відповідальність та систему санкцій за порушення вимог законодавства про захист економічної конкуренції. Державні установи, які мають безпосередній вплив на діяльність суб'єктів господарювання схематично наведені у рисунку 1.



Рис.1. Взаємозв'язок між підприємством та державними установами з безпосереднім впливом на конкурентну діяльність

Метою цих установ вже не є досягнення штучно створеного середовища, що є найбільш близьким до еталонного стану досконалої конкуренції. Можливі й варіанти, які передбачають суттєве оздоровлення економіки та, безпосередньо, збільшення економічного ефекту від стимулювання альтернативних напрямків господарювання.

На жаль, в Україні сьогодні залишаються випадки зловживання монопольним (домінуючим) становищем. Так, наприклад, у 2011 році АМКУ було розглянуто з притягненням порушників до відповідальності 991 справу про зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку, що на 59,6 відсотка більше, ніж у попередньому періоді. За результатами їх розгляду припинено 1206 порушень, що на 65,2 відсотка перевищує показники 2010 року (798). Відповідно до рекомендацій Комітету припинено ще 730 випадків дій (бездіяльності), що містили ознаки порушень цього виду, у тому числі 104 – за результатами розгляду справ (у 2010 році – 265 та 39 відповідно).

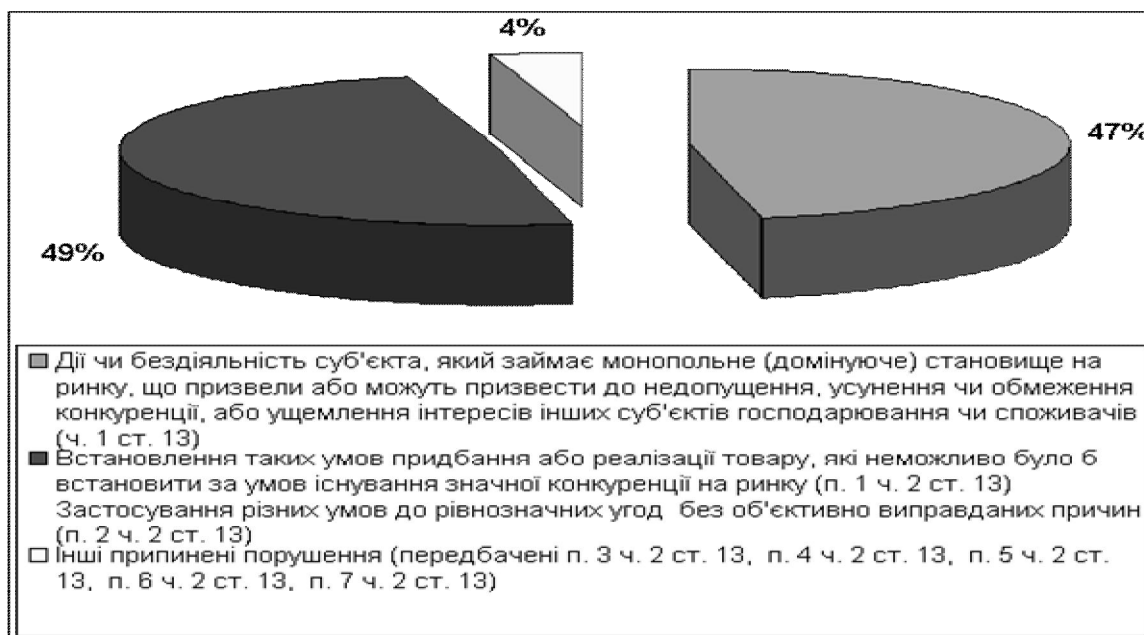


Рис. 2. Структура порушень у вигляді зловживань монопольним (домінуючим) становищем у 2011 році, %

У структурі порушень у вигляді зловживань монопольним (домінуючим) становищем, припинених органами Комітету, найбільш поширеними видами протягом звітного періоду були зловживання цінового характеру, а також дії чи бездіяльність монопольних утворень, що призвели або могли призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, і були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку (відповідно 49 та 47 відсотків від загальної кількості припинених порушень цього виду).

Найбільшу кількість порушень у вигляді зловживань монопольним (домінуючим) становищем у 2011 році було виявлено на ринках житлово-комунального господарства (32,5 відсотка від загальної кількості такого виду порушень), паливно-енергетичного комплексу (12,5 відсотка), охорони здоров'я, лікарських та медичних засобів (7,7 відсотка) [5].

Існує й інша категорія, яка має ознаки зловживання домінуючим становищем але, при цьому, стимулює загальний економічний ефект ринку певної продукції. Проконкурентні дії ведуть до загального оздоровлення галузі шляхом підняття планки відносно норм і нормативів виробництва продукції та якості надання послуг. Ці процеси мають найбільший позитивний вплив на споживача (при відносно сталій ціні збільшується якість продукції/послуг).

Проконкурентна діяльність - це захід або система заходів, спрямовані на досягнення передуючого становища серед фірм-конкурентів, що мають ознаки недобросовісних конкурентних процесів, але мають загальний позитивний вплив на економічну конкуренцію.

Еволюційність проконкурентних дій полягає в регулюванні можливості входу/виходу підприємств на певний ринок. Застаріле виробництво, в

результаті використання застарілих ресурсовитратних технологій втрачає свою конкурентоспроможність. В цьому випадку з'являється альтернатива переоснащення виробництва або виходу з галузі. При цьому потрібно враховувати ціновий принцип який встановлює попит на певний вид продукції або послуг.

Це є надзвичайно актуально за існування кризових явищ. При таких обставинах менеджерський склад підприємств вже не може використовувати сталі лінійні методи для підтримання та підвищення конкурентоспроможності своєї фірми. З'являється багато факторів (перебої у поставках сировини, зниження споживацького попиту, застої у виробництві і т. п.).

Прикладом може слугувати процес, за яким група компаній «Молочний альянс», висококонцентроване конкурентне угруповання, один з найбільших виробників молочної продукції в Україні, планує у жовтні 2012 року запустити завод дитячого харчування на базі Яготинського маслозаводу. Інвестиції в завод оцінюють у 160 млн. грн. і 75% коштів буде спрямовано на закупівлю устаткування. На заводі буде встановлено устаткування компанії «Тетра-пак» [6]. Це дозволить підвищити якість продукції при зберіганні конкурентоспроможної ціни. Ці процеси будуть мати ряд проконкурентних ефектів.

Висновки. Таким чином проконкурентна діяльність підприємств має двоїстий характер впливу на економіку держави.

З одної сторони ускладнюється вхід на ринок для нових суб'єктів та дискредитує діяльність конкурентів. З іншого боку цей процес стимулює конкурентів для оптимізації своєї діяльності шляхом впровадження більш нових технологій у виробництво та більш дієвих моделей менеджменту та маркетингу. Виявленням цих відмінностей повинні займатися експерти, які входять до складу державних, приватних установ та організацій. Оцінки проводяться тільки кваліфікованими спеціалістами. Отриманні результати направлені на подолання порушень економічної конкуренції та складання інформативної бази, визначаючи привабливість діяльності на ринку певної продукції.

Процеси, що регулюють конкурентну діяльність формуються та реалізуються безпосередньою підприємствами та системою державних установ.

Перелік посилань

1. Економіка підприємства: навчальний посібник / [П.В. Круш, В.І. Подвігіна, Б.М. Сердюк та ін.] ; за заг.ред. П.В. Круша, В.І. Подвігіної, Б.М. Сердюка – [друге вид., стереотип.] – К.: Ельга-Н, КНТ, 2009 – 748 с.
2. Князева І.В. Трансформація антимонопольної політики в політику захисту конкуренції в сучасних економічних умовах: монографія / І.В. Князева, О.А.Лукашенко – К.: СІБАГС, НГТУ, Новосибірськ 2011 – 304 с.
3. Ж.-Ж. Ламбен. Стратегічний маркетинг: Пер. з французької / Ламбен Ж.-Ж. - К.: Наука, 1996 - 589 с.

4. Князева І.В. Антимонопольна політика в Росії / Князева І.В. – Омега-Л, Москва, 2011–с.589.
5. Звіт АМКУ за 2011 рік» / [електронний ресурс]: http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/publish/article?art_id=212425&cat_id=212422
6. Інформаційн агентство»Уніан - економіка» / [електронний ресурс]:
7. <http://economics.unian.net/ukr/detail/114054>

Петровська І.П, Пташинский А. В.

КОНКУРЕНТНАЯ СРЕДА И ПРОКОНКУРЕНТНЫЕ ДЕЙСТВИЯ НА РЫНКЕ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены основные виды конкуренции. Проведена оценка конкурентной среды Украины, дана характеристика недобросовестной конкуренции и проконкурентных действий. На основе анализа выполнена стратегическая оценка влияния государственного регулирования на конкурентную деятельность субъектов рынка с учетом современных мировых тенденций.

Ключевые слова: конкурентоспособность, недобросовестная конкуренция, проконкурентные действия, конкурентная среда, доминирующее положение, концентрация.

Petrovska I., Ptashynskiy A.

COMPETITIVE ENVIRONMENT AND PRO-COMPETITIVE ACTIONS IN THE MARKET OF UKRAINE

The article reviews the main types of competition. The assessment of the competitive environment of Ukraine, the characteristics of unfair competition and pro-competitive actions. Based on the analysis performed strategic assessment of the impact of government regulation on the competitive activities of market incorporation of modern world trends.

Keywords: competitiveness, unfair competition, pro-competitiv actions, the competitive environment, dominance, concentration.
